

Özgün Araştırma

Otizm Bilgi Düzeyi: Okul Öncesi Eğitimcileri

Otizm Bilgi Düzeyi: Okul Öncesi Eğitimcileri

Dudu Melek Er-Sabuncuoğlu

Özet

Otizm spektrum bozukluğu (OSB), iletişimin reddedilmesi ve gerçeklikle olan ilişkide bozuklukların gözleendiği ve dünya genelinde görülme sıklığı gittikçe artan bir bozukluktur. OSB'nin erken tanılanması ve desteklenmesi durumunda çocuk kadar ailesi ve içinde yaşadığı toplum da olumlu gelişmelerden etkilenmektedir. Erken dönemde çocukları en sık gözlemleyebilecek olan okul öncesi eğitimcilerinin OSB konusundaki bilgi düzeylerinin ve bilgi kaynaklarının belirlenmesi amacıyla betimsel yöntemlerden tarama modeli kullanılarak bu çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışmada demografik bilgi formunun yanında, araştırmacı tarafından alan yazından ve DSM-V'den yararlanılarak düzenlenen OSB Bilgi Formu ölçme aracı olarak kullanılmıştır. Çalışma Ankara il sınırları içinde gerçekleştirilmiş ve çalışmaya katılmaya gönüllü yirmi dört okul öncesi eğitim kurumda (OÖEK) görev yapan 270 öğretmen, branş öğretmeni ve yardımcı öğretmen dahil edilmiştir. Araştırma bulgularına göre OÖEK görev yapan eğitimcilerin çeşitli değişkenlere göre bilgi düzeylerinde istatistiksel olarak farklılıklar bulunmakla beraber, OSB'ye dair bilgilerinin yeterli düzeyde olmadığı sonucuna varılmıştır. OÖEK görev yapacak olan eğitimcilerin mesleki eğitim programlarının OSB konusunda güçlendirilmesinin yanı sıra, hizmet içi eğitim programlarının yetkin kişilerce güncel bilimsel temelde verilmesi tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Otizm spektrum bozukluğu, okul öncesi eğitimcileri, bilgi düzeyi

Original Research

Autism Knowledge: Preschool Educators.

Autism Knowledge; Preschool Educators

Dudu Melek Er-Sabuncuoğlu

Abstract

Autism Spectrum Disorders (ASD), is a neuro-developmental disorder in which observes rejections of the communication and separation from relation to reality and it is growing incidence worldwide. In case of early diagnosis of ASD and early intervention, the child, the family and the society in which their environments are influenced by positive developments. This study was carried out using descriptive method of screening model to determine the level of knowledge of ASD of the preschool educators. Beside the demographic information form, a measuring tool has been created by researcher by review of the literature and data sheets of the DSM-V ASD. Those two sources have been used collecting data. The study was carried out within the boundaries of Ankara and volunteers to participate in the study, twenty-four institutions, 270 pre-school teacher, branch teachers and assistant teachers have been included. According to the findings, although no statistically significant differences in the level of knowledge, it was concluded that it is not a sufficient level of information to ASD. ASD should be placed in in-service training programs of preschool educators at the base of up to date scientific literature.

Keywords: *Autism spectrum disorder, preschool educators, knowledge.*

Corresponding Author: Dudu Melek Er-Sabuncuoğlu, e-mail: melek.sabuncuoglu@gmail.com

Giriş

Otizm spektrum bozukluğu (OSB), yaygınlığının yüksek olması sebebiyle toplumda farkındalığı her geçen gün daha da artan ve pek çok disiplin alanınca nedenleri, sağaltımı ve eğitimine yönelik çeşitli araştırmalar yapılan bir bozukluktur. Amerikan Psikiyatri Derneği'nce yayımlanan DSM 5'te OSB, “ ilişki kurma ve sürdürmede zorlanma, göz kontağı kuramama, duyguları ifade edememe, etkileşim başlatma ve sürdürmede zorlanma gibi toplumsal iletişim ve etkileşimde güçlükler ve basmakalıp ve tekrarlayıcı motor hareketler, aynılıkta ısrar, rutine sıkı bağlılık, sinirli ve yoğun ilgi alanı, duyuşal olarak az veya çok uyarılma gibi sınırlı-yineleyici davranış” örüntüleriyle karakterize bir durum olarak tanımlanmaktadır (American Psychiatric Association, 2013). İletişimin reddedilmesi, dil gelişimindeki gecikme ve gerçeklikle olan ilişkideki bozukluklar olarak da tanımlanan OSB'nin, ilk tanıldığı 1943 yılından bu yana bulgular ve tanılama göstergelerinde farklılıklar olmuştur (Fazlıoğlu, 2009).

OSB'nin en belirgin ayırt edici özellikleri rutinlerde değişikliğe direnç, iletişim bozuklukları, dil gelişiminde sorunlar, stereotipik ve tekrarlayıcı davranışlardır. Son zamanlarda yapılan çalışmalarda, OSB'nin yaygınlığının arttığı önemle vurgulanmaktadır; 1985 öncesinde 1/10000 (Merrick, Kandel ve Morad, 2004) olan yaygınlık, 1989'da 7/10000 (Filipek, Accardo ve Ashwal, 2000) olarak bildirilmiştir. Günümüze kadar OSB'nin görülme sıklığı yükselmeye devam etmiş ve son verilerde 1/68 (Center for Disease Sources and Prevention, 2016) olarak belirtilmiştir. OSB'nin yaygınlığının artma sebebine yönelik genetik ve çevresel faktörlerden bahsedilmektedir. Ancak, bu artışın nedeni her ne olursa olsun, OSB'nin küçük çocuklar arasında yaygınlığı en yüksek gelişim yetersizliği olduğu belirtilmektedir (Samms-Vaughan ve Franklyn-Banton, 2008). Ülkemizde OSB'nin yaygınlığına yönelik net veri bulunmamakla birlikte OSB tanısı ile kurumlara başvuru sayısında artış olduğu bilinmektedir.

Erken müdahale çalışmalarının tüm özel gereksinimi olan çocuklardaki kritik önemi, OSB için de geçerlidir. Erken tanılama ve müdahalenin OSB'si olan çocuklardaki olumlu katkıları alan yazında önemle vurgulanan konulardandır (Samms-Vaughan ve Franklyn-Banton, 2008). OSB'nin erken tanılanması ve müdahalesi, çocukla birlikte ailesi, yakın çevresi ve yaşadığı toplumun bu olumsuz durumdan en az düzeyde etkilenmesi sağlanabilecektir. Son yıllarda ülkemizde ve dünyada OSB konusunda farkındalık çalışmaları oldukça etkin biçimde yürütölmekte olup, sivil toplum kuruluşlarının bu konuda özel ve yoğun çalışmaları bulunmaktadır. Ancak, bu yoğun farkındalık çalışmalarına rağmen pek çok OSB'si olan çocuk

erken dönemde tanılanamamaktadır. Tanılama için ön koşul çocuğun gelişimindeki farklılığın ayırt edilmesidir (Gürsel, 2008). Çocukların, erken çocukluk döneminde yoğunlukla temasta buldukları kişiler eğitim ve sağlık sektöründeki profesyonellerdir. Özel gereksinimi olan çocukların erken dönemde fark ederek uygun olan eğitim, tedavi ve rehabilitasyona yönlendirmesi konusunda kilit noktada yer alan bu profesyonellerin çocukları sevk etme oranları, eğitimde %5,6, sağlıkta ise %4,6 olarak bildirilmektedir (Samms-Vaughan ve Franklyn-Banton, 2008).

Ülkemizde yapılan bir çalışmada, Aile Hekimliği Asistanlarının OSB konusundaki bilgi düzeylerinin oldukça düşük olduğu belirtilmektedir (Sabuncuoğlu, Cebeci, Rahbar ve Hessabi, 2015). Bilindiği üzere ülkemizde Aile Sağlığı Merkezlerinde (ASM) görev yapmakta olan Aile Hekimleri sağlığın ve engelliliğin erken tanılanması konusunda oldukça kritik önem arz etmektedirler. Ancak Aile Hekimliği Asistanlarının bu alandaki bilgi düzeylerindeki eksiklik ve yetersizler, OSB'nin tanılama yaşının yükselmesinde önemli bir etken olmaktadır. Erken dönemde tarama ve teşhisle OSB olan çocuğa verilecek olan destek hizmetlerinden kısa ve uzun zamanlı görülecek yararın yüksek olduğunun bilinmektedir. Ancak buna rağmen 24 ay civarındaki çocukların ancak %10'unun erken dönem destek hizmetlerinden yararlandığı ve hatta OSB'nin iki yaşında tanılanabilmesine rağmen tanının yoğunlukla beş ila altı yaşlarında konduğu vurgulanmaktadır (Arunyanart ve diğ., 2012; Samms-Vaughan ve Franklyn-Banton, 2008; Shattuck ve diğ., 2009).

Çalışmalarda ebeveynlerin çocukları ile ilgili endişelerine rağmen OSB'nin tanılama sürecinde önemli gecikmeler olduğundan bahsedilmektedir (Samms-Vaughan ve Franklyn-Banton, 2008). Ebeveynlerin çocuğa ilişkin endişelerini bildirmeleri ile tanılama arasında geçen sürenin kısaltılması büyük önem taşımaktadır. Bu konuda erken çocukluk döneminde çocukla bir arada olan veya çocuk izlemi yapan eğitimcilere büyük görev düşmektedir. Erken dönemde çocuğu en sık gören meslek gruplarını, Aile Hekimi, Çocuk Hekimi ve okul öncesi eğitim kurumunda (OÖEK) görev yapan uzman ve öğretmenler oluşturmaktadır. Ülkemizde ASM'lerde kullanılmak üzere geliştirilen "bebek ve çocuk izlem protokolleri" çerçevesinde her bebek kayıt altına alınmalı ve izlenmeli, her bebeğin ilk 1 yaşta en az 9 ve 0-6 yaşlar arasında toplam 17 kez izleminin yapılması gerekmektedir (Sağlık Bakanlığı, 2014).

Ülkemizde OSB'nin tanılanmasındaki zorluklara yönelik olarak yapılan bir çalışmada, otizm tanısı almış 468 çocuğun tanı öncesinde çocuk hekimleri tarafından kliniğe yönlendirilme

durumları incelenmiş ve çocuk hekimlerinin erken tanıdaki ve yönlendirmedeki rolü araştırılmıştır. Araştırma sonucunda, OSB tanısı almış 125 çocuğun ancak 14'ünün (%11,2) çocuk hekimlerince fark edilebildiği, çocukları düzenli olarak izleyen çocuk hekimlerinin otistik belirtileri fark etme ve aileyi yönlendirme konusunda bilgi, beceri ve tutumlarında eksiklikler olduğu sonucuna varılmıştır (Erden, Akçakın, Doğan ve Ertem, 2010).

Eğitim sektöründe verilmekte olan hizmetlerde eğitimcinin çocukla geçirdiği süre, sağlık sektöründeki eğitimciden çok daha fazladır. Özellikle, erken çocukluk döneminde çocukla uzun süre vakit geçiren ve çocukların gelişimsel özelliklerine yönelik eğitim almış olan eğitimciler, çocuklardaki farklılıkları ayırt etmede, sağlık personeline göre çok daha avantajlı konumdadırlar. Özellikle çocuklardaki gelişimsel ve bilişsel farklılıkların erken ayırt edilmesinde okul öncesi eğitimcilerine düşen görev oldukça önemlidir.

Erken çocukluk döneminde eğitim sektöründe çocuklarla en fazla vakit geçiren eğitimciler okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerdir. Okul öncesi eğitimcilerle yapılmış olan bir çalışmada, katılımcılar OSB konusunda öğretmenlerin bilgili olmalarının önemli olduğunu belirtmelerine rağmen, bu öğretmenlerin OSB'nin genel özellikleri konusunda sınırlı bilgiye sahip oldukları ve hatta OSB ile DEHB arasındaki farkları ayırt edemedikleri belirlenmiştir (Barned, Knapp ve Neuharth-Pritchett, 2011).

Milli Eğitim Bakanlığı İstatistikleri, Örgün Eğitim 2015/'16 raporuna göre ülkemizde, özel ve resmi toplam 27.793 okulöncesi eğitim kurumunda, 72.228 öğretmen ve 1.209.106 öğrenci bulunmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2016). Aynı kaynakta, Ankara'da, toplam 1308 okulda (resmi ve özel), 5.510 kadrolu öğretmen (5446 kadın, 64 erkek) 73.254 öğrenci (34.776 kız, 38.478 erkek) ile çalışmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2016). Son yıllarda OSB'ye yönelik dünyadaki genel yaygınlık oranı (1/68) göz önüne alındığında, ülkemizde de bu yaygın bozukluktan etkilenebilecek olan çocuk sayısının yüksek olabileceğini göstermektedir. OSB'nin bilinen tek tedavi yönteminin eğitim ve en etkili eğitime başlama yaşının erken çocukluk dönemi olduğu düşünüldüğünde okul öncesi eğitimcilerinin bu alandaki bilgi düzeylerinin OSB'nin erken fark edilmesinde önemli bir ayırt edici olacağı düşünülmektedir.

Dünya genelinde artmakta olan OSB yaygınlığı göz önünde bulundurulduğunda ülkemizde de artışın devam etmesi kaçınılmazdır. Artışa bağlı olarak, her geçen gün daha fazla çocuğun, erken fark edilme, eğitime yönlendirilme ve akranları ile aynı ortamlarda eğitim alma gereksinimi söz konusu olacaktır. Ülkemizde erken eğitim ve kaynaştırmaya yönelik yasal

düzenlemeler bulunmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2007). Bu düzenlemelere göre çocukların olabildiğince erken tanınıp, erken dönemde destek hizmet almaları zorunludur. Özellikle tanılama için, okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan personelin konu ile ilgili bilgi ve farkındalık düzeyi erken fark etme konusunda kritik önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın amacı da, Ankara ili içinde hizmet vermekte olan özel okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan personelin (öğretmen, branş öğretmeni ve yardımcı öğretmen) OSB hakkındaki bilgi düzeylerinin ve OSB konusundaki bilgiyi edinme kaynaklarının tanımlanmasıdır.

Yöntem

Araştırma, betimsel yöntem kullanılarak yürütülmüştür. OÖ eğitimcilerinin bilgi düzeylerini belirlemek amacıyla nicel değerlendirme aracı kullanılmıştır. Veriler, kesitlemesine yöntem kullanılarak, tarama modeli ile elde edilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmaya, Ankara ili sınırları içinde bulunan ve özel statüdeki okul öncesi eğitim kurumları dâhil edilmiştir. Okul Öncesi Eğitimi Güçlendirme Derneği'nin katkıları ile Ankara'daki tüm kurumlara araştırma hakkındaki kısa bilgi e-posta yoluyla iletilmiş olup; araştırmacı ile iletişime geçerek, araştırmaya katılmaya gönüllü kurumlar çalışmaya dâhil edilmişlerdir. Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin demografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya katılan okul öncesi eğitimcilerinin bazı sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımı (Ankara, 2016).

Özellikler (n=270)		n	%
Yaş	20-24	68	25.19
	25-29	82	30.37
	30-34	62	22.96
	35-39	29	10.74
	40+	29	10.74
Cinsiyet	Kadın	264	97.78
	Erkek	6	2.22
Öğrenim durumu	Meslek lisesi	101	37.04
	Ön lisans	66	24.44
	Lisans	103	38.52
Öğrenim alanı	Çocuk Gelişimi	133	49.3
	Çocuk Gelişimi ve Okul Öncesi	52	19.3
	Okul Öncesi Öğretmenliği	62	23.0
	Diğer*	23	8.5
Meslekte çalışma süresi (yıl)	0-5	118	43.7
	6-10	88	32.59
	11 +	64	23.71

*Eğitim fakültesi, ilahiyat, genel lise, sosyoloji, giyim, kamu yönetimi, özel eğitim, psikolojik danışma rehberlik, tarım, uluslararası ilişkiler

Tablo 1’de çalışma grubundaki okul öncesi eğitimcilerinin demografik bilgilerine ilişkin dağılım yer almaktadır. Araştırmaya, Ankara ili Çankaya (12) ve Yenimahalle (12) İlçelerinden toplam 24 özel okul öncesi eğitim kurumundan toplam 270 eğitimci katılmıştır. Tablo 1’de görüldüğü üzere, çalışmaya katılan eğitimcilerin yaşları, 20 ila 40 arasında değişiklik göstermektedir. Katılımcıların 264’ü kadın, 6’sı erkektir. OÖ eğitimcilerinin %37,4’ü meslek lisesi, %24,44’ü ön lisans, %38,52’si lisans eğitimine sahip olduklarını belirtmişlerdir. OÖ eğitimcilerinin %49.3’ü çocuk gelişimi, %19.3’ü çocuk gelişimi ve okul öncesi öğretmenliği, %23’ü okul öncesi öğretmenliği bölümleri mezunlarından oluşmakta, %8.5’i diğer başlığı altında Eğitim Fakültesi, İlahiyat Fakültesi, Genel Lise, Sosyoloji, Giyim Bölümü, Kamu Yönetimi, Özel Eğitim, Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Tarım, Uluslararası İlişkiler bölümlerinden mezundurlar. Çalışmaya katılan okul öncesi eğitimcilerinin çalışma süreleri ise, 0-5 yıl arası %43.7, 6-10 yıl arası %32.59, 11 yıl ve üzeri çalışanlar ise %23.71dir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen “Demografik Bilgi Formu” ile otizm spektrum bozukluğunun özelliklerini içeren “OSB Bilgi Formu” kullanılmıştır.

Demografik Bilgi Formu: yaş, cinsiyet, mezun olunan okul düzeyi, bölüm, çalışma deneyimi gibi bilgiler bulunmaktadır. Bu soruların yanında, öğretmenin OSB konusunda kendisini yeterli hissedip hissetmediği, eğitim aldı ise bu eğitimi nerelerde aldığı, bilgi kaynakları, ailesi ve/veya yakın çevresinde OSB tanısı olan birey olup olmadığı gibi sorular da yer almaktadır.

OSB Bilgi Ölçme Aracı: alan yazını ve DSM-V incelenerek oluşturulmuştur (Fazlıoğlu, 2009; Amerikan Pediatri Birliği, 2014). OSB'nin yaygın olarak bilinen ve ayırt edici olarak kabul edilen özelliklerinden oluşan 30 madde derlenmiş, alan uzmanı üç öğretim üyesine görüş için gönderilmiştir. Alınan geribildirimler doğrultusunda 25 sorudan oluşan “OSB Bilgi Ölçme Aracı” son halini almıştır. Üçlü likert tipi ölçekle yanıtlanan araçta “evet”, “hayır” ve “bilmiyorum” seçenekleri bulunmaktadır. Katılımcılardan, her bir maddede bulunan özelliğin OSB'yi tanımlama durumunu değerlendirerek, bu üç yanıtta birini işaretlemesi istenmiştir. Katılımcıların doğru işaretledikleri maddelere “bir”, yanlış ve bilmiyorum olarak işaretledikleri maddelere ise “sıfır” puan verilmiştir. Katılımcılar 0 ila 25 arasında puan ile değerlendirilmiştir. Toplam puan üzerinden yapılan değerlendirme aracından, 0-9 puan alanlar “düşük bilgi”, 10-19 alanlar “orta düzeyde bilgi” 20-25 puan alanlar ise “bilgili” olarak değerlendirilmiştir.

Veri Toplama ve Analizi/Uygulama

Araştırma için öncelikte Turgut Özal Üniversitesi, İnsani Araştırmalar Etik Kurulu'na başvurulmuş ve 24.05.2016 tarih 0123456/0007 sayı ile alınan onayla çalışma başlatılmıştır. Demografik veri ve OSB Bilgi Formunu içeren dokümanlar, araştırmaya gönüllü katılımcı kurumlara iletilerek, öğretmen, yardımcı öğretmen ve branş öğretmenleri tarafından bireysel olarak doldurulması istenmiştir.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada elde edilen veriler SPSS 20 paket programı ile analiz edilmiştir. Veri analizleri yapılırken, gruplar içi puanlarda alt ve üst sınıra yakın farklılaşan çok sayıda puan

olduğu için, ortalama almak yerine OSB toplam puanları tabakalandırılarak değerlendirme yapılmıştır. OSB toplam puanları ile çeşitli değişkenlerin karşılaştırılmasında kategorik özellikli ve parametrik olmayan testlerden ki-kare(χ^2) testi uygulanmıştır.

Bulgular

Araştırmadan elde edilen verilerin analizi ile ulaşılan bulgular aşağıda sunulmuştur.

Okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapmakta olan eğitimcilerin OSB bilgi puanlarının dağılımı Tablo 2’de verilmiştir. OÖEK eğitimcilerinin ortalamaları 15.92 ± 6.05 bulunmuştur. OSB bilgi formundan edinilecek en düşük puan 0.00 ve en yüksek puan da 25.00’dır. Medyan 17.00 iken 1.-2. Çeyrek puanları 12.75 ila 20.00 arasındadır. OÖEK eğitimcilerinin OSB puanlarının yoğun olarak dağıldığı grup “orta” bilgi düzeyi kategorisindedir.

Tablo 2. Okul öncesi eğitimcilerinin OSB bilgi puanları dağılımı.

	Ortalama\pmSS	Medyan	1.-2. çeyrek	En küçük-En büyük
OÖEK Eğitimcileri	15.92 \pm 6.05	17,00	12.75-20.00	0.00-25.00

OÖ eğitimcilerinin yaşları ile OSB bilgi puanı arasındaki ilişki k-kare testi ile incelenmiş ve yaş grupları ile OSB bilgi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark ($p=.03$) görülmektedir. Örnekleme 35-40 yaş grubunda bulunan öğretmenlerin puanları diğer yaş gruplarına göre daha yüksektir.

Cinsiyetler arasındaki farka bakıldığında, OÖE kurumlarında görev yapan erkek eğitimci sayısı sadece altıdır. Sayılardaki farka bağlı olarak, cinsiyetler arasında gözlenen fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p=.73$). Bununla birlikte kadın eğitimcilerden 20+ puan alanların oranı %31.4 iken erkeklerde bu oran %16,7’dir. Benzer şekilde dokuz ve daha düşük puanlarda erkek eğitimcilerin oranı, (16.7) kadınlara (12.5) göre daha fazladır.

OÖEK eğitimcilerin öğrenim gördükleri alan incelendiğinde yetersiz puan alanlar içinde en yüksek oran %21.7 ile diğer kategorisinde bulunan Eğitim Fakültesi, İlahiyat, Genel Lise, Sosyoloji, Giyim, Kamu Yönetimi, Özel Eğitim, PDR, Tarım, Uluslararası İlişkiler mezunlarıdır. Orta düzeyde bilgili olanlarda en yüksek oran %62.9 ile OÖ öğretmenleri ve en düşük oran ise %47.8 ile diğer alan mezunlarıdır. OSB bilgi puanı yüksek olanlar arasında Çocuk Gelişimi ve OÖ öğretmenliği mezunları %38.5, ve en düşük oran 27.4 ile OÖ öğretmenlerindedir.

OÖE'lerin öğrenim gördükleri alan ile OSB bilgi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark bulunmamaktadır ($p=.5$).

OÖ eğitimcilerin kurum içi görevleri ile OSB bilgi puanları arasındaki ilişki incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p=.28$). OSB bilgi puanlı düşük olanlar arasında en yüksek grup branş öğretmenleri (%31.3), en düşük grup ise diğer (9.1) kategorisinde bulunan yönetici ve koordinatörlerdir. Orta düzeyde bilgi puanlı olanlarda yardımcı öğretmenlere (%58.5) en yüksek oranı oluştururken, branş öğretmenleri (%37.5) en düşük orandadırlar. OSB bilgi puanı yüksek olan grupta, en yüksek oran %45.5 ile koordinatör ve yöneticiler iken, %26.8 ise yardımcı öğretmenlerdir.

Öğrenim durumu ile OSB bilgi puanları arasındaki farka bakıldığında istatistiksel olarak anlamlı farklılık yoktur ($p=.80$). Düşük puan grubunda en yüksek oran lisans grubunda iken, en düşük oran lise grubundadır. Sayıların yoğunlaştığı bölge olan orta düzeyde en yüksek oran %59.1 ile ön lisans iken en düşük grup %52.5 ile lise mezunlarıdır. OSB bilgi puanları yüksek olan grupta %35.6 ile lise mezunlarının oranı %28.2 oranındaki lisans mezunlarından daha yüksektir.

Eğitimcilerin OÖEK'lerde çalışma süreleri ile OSB puanları arasındaki ilişki incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık yoktur ($p=.24$). Puan grupları incelendiğinde düşük grupta en yüksek oran %15,9 ile 6 ila 10 yıl arasında çalışan grupta bulunmuştur. Orta düzeyde bilgi puanına sahip olan grupta en yüksek oran %63.6 ile 1 ila 5 yıl çalışmış olanlar iken en düşük oran %50 ile 6-10 yıl arası deneyimi olan eğitimcilerdedir. OSB bilgi puanı yüksek olan grupta ise en yüksek oran 11 yıl ve daha fazla çalışan (%37.5 eğitimcilerdedir.

“Mesleki öğreniminiz sürecinde özel eğitim dersi aldınız mı?” sorusuna “aldım” veya “almadım” yanıtı verenlerin, OSB bilgi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık bulunmaktadır ($p=.05$). Evet yanıtı verenlerde en yüksek oran 59.1 ile 10-19 puan dağılımında iken, en düşük oran %10.1 ile 9 ve daha düşük puan grubundadır. Mesleki öğreniminiz sürecinde özel eğitim dersi almadığını bildirenler arasında ise, en yüksek oran %46.8 ile 10-19 arası puan alanlarda, en düşük oran ise %21 ile 9 ve daha az puan alanlardadır.

“Özel gereksinimi olan çocuklara yönelik hizmet içi eğitime katıldınız mı?” sorusuna “katıldım” ve “katılmadım” yanıtı verenlerin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p=.002$). Hizmet içi eğitim aldığını belirten eğitimciler (%54.4) ile

almadığını belirten eğitimcilerde (%59.4) en yüksek puan gruplarının 10-19 kategorisinde olduğu görülmektedir. Her iki grupta da en düşük oranlar 9 ve altı puan kategorisindedir.

“Kurumunuzda özel gereksinimi olan çocuklar konusunda size destek olan (bu konuda görevlendirilmiş) uzman var mı?” sorusu ile OSB bilgi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p=.10$). OÖ kurumlarında özel gereksinimi olan çocuklar konusunda destek uzman olması ve olmaması durumlarında en yüksek puanlar (%53.6 ve %59.4) 10-19 puan aralığında iken, en düşük oranlar (%11.5 ve %15.4) 9 ve daha düşük puan aralığındadır. Kurumda özel gereksinimi olan çocuk olması durumunda ilk görüşülen kişi, görevli uzman olsun olmasın “müdür” olarak bildirilmiştir ($p=.00$). Kurumda özel gereksinimi olan çocuklarla ilgili uzman kişinin, konu hakkında görüşülen ilk kişi olmadığı görülmektedir.

“Mesleki yaşamınızda sınıfınızda özel gereksinimi olan çocuk bulundu mu?” sorusuna evet ve hayır yanıtı verenlerin OSB bilgi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç bulunmamıştır ($p=.10$). Özel gereksinimi olan çocuklarla çalışmış (%55) ve çalışmamış (%60.3) grubun puanları 10-19 puan aralığında yoğunlaştığı görülmektedir. İstatistiksel olarak anlamlı bir sonuç görülmesi de, OSB puanı yüksek grupta, “evet” yanıtı verenlerin oranı (%34.2) görece “hayır” yanıtı verenlerden (%22.1) daha yüksek ve düşük puan grubunda “evet” yanıtı verenlerin oranı (%10.9), “hayır” yanıtı verenlerden (%17.6) daha düşüktür.

“Görev yapmakta olduğunuz sınıfınızda, şu anda özel eğitim desteği alan özel gereksinimi olan çocuk var mı?” sorusuna “bulundu” veya “bulunmadı” yanıtı verenlerin OSB bilgi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($p=.96$). Sınıfında özel eğitim desteği almakta olan çocuk bulunan öğretmenlerin OSB puanlarının en yoğun olduğu kategori 10-19 puanlar arasında (%55.7) iken sınıfında özel eğitim desteği alan çocuk olmayanların ağırlıklı olarak buldukları kategori 10-19 puan aralığı (%56.7) dir. OÖ eğitimcilerinin sınıflarında özel eğitim desteği alan çocuk bulunması durumunun OSB puanlarını etkilememektedir.

“OSB terimini daha önce duydunuz mu?” sorusu ile OSB bilgi puanları arasındaki ilişkide istatistiksel olarak dağılımı anlamlı düzeyde farklıdır ($.002$). OSB terimini daha önce duyduğunu belirtenlerin %58.1’i 10-19 kategorisinde bulunurken, duymamış olanların %36.4’ü 0-9 ve yine %36.4 ü 10-19 kategorisinde yer almaktadırlar. OSB terimini daha önce duyduğunu belirtenlerin bilgi düzeyi, daha önce duymadığını bildirenlere göre anlamlı düzeyde yüksektir (Tablo 3).

“OSB olan bir çocuğu ayırt etme konusunda kendinizi yeterli buluyor musunuz?” sorusunun yanıtı ile OSB bilgi düzeyi arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır ($p=.00$).

OSB konusunda kendini yeterli bulanların %48.3'ü ve yeterli bulmayanların %65.6'sı 10-19 puan kategorisinde yer almaktadırlar. OSB konusunda kendini yeterli bulanların OSB bilgi puanları, yeterli bulmayanlara göre daha yüksektir (Tablo 3).

“Ailenizde birinci derece yakınlarınızda OSB tanısı almış çocuk/birey var mı?” sorusu ile OSB bilgi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark görülmemekle ($p=.26$) birlikte, ailesinde OSB tanısı bulunan eğitimcilerin % 55.6 sının puanı 20-25 puan kategorisinde yer almaktadır (Tablo 3).

Tablo 3. Okul öncesi eğitimcilerinin özel deneyimlerine göre OSB bilgi puanların dağılımı.

OSB Bilgi/ Özel Deneyim	Puanlar						n**	p
	<=9		10-19		20,+			
	n	%*	n	%*	n	%*		
OSB terimini daha önce								.002
Duydum	26	10,5%	144	58,1%	78	31,5%	248	
Duymadım	8	36,4%	8	36,4%	6	27,3%	84	
OSB olan çocuğu ayırt etme konusunda kendimi yeterli								.00
Buluyorum	9	6,2%	70	48,3%	66	45,5%	145	
Bulmuyorum	25	20,0%	82	65,6%	18	14,4%	125	
Birinci derece yakınımda OSB tanısı almış birey								.26
Var	1	11,1%	3	33,3%	5	55,6%	9	
Yok	33	12,6%	149	57,1%	79	30,3%	261	
Gönüllü olarak engeli olan çocuklar için STK'da								.73
Çalıştım	2	18,2%	5	45,5%	4	36,4%	11	
Çalışmadım	32	12,4%	147	56,8%	80	30,9%	259	
Toplam***	34	12,6%	152	56,3%	84	31,1%	270	

* Satır yüzdesi **Satır toplam ***Sütun toplamı/yüzdesi OSB: Otizm Spektrum Bozukluğu, STK: Sivil Toplum Kuruluşu

“Özel gereksinimi olan çocuklara hizmet veren STK'da çalıştınız mı?” sorusuna, Tablo 3'te görüldüğü üzere, çalıştım ve çalışmadım yanıtı verenlerin OSB bilgi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki görülmemektedir ($p=.73$).

Tartışma

OSB, erken çocukluk döneminde sinyallerini veren nöro-gelişimsel bir bozukluktur. Erken dönemde fark edilme, tanılama ve destek hizmetlerinin alınması çocuğun gençlik ve yetişkinlik dönemlerinde akranları ile arasındaki farkı yakalayabilmesi açısından oldukça

önemlidir. Çalışmada erken dönemde çocuklarla en yoğun ve nitelikli zaman geçiren okul öncesi eğitimcilerin OSB konusundaki bilgi düzeyleri incelenmiştir.

Çalışmada okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapmakta olan öğretmen, yardımcı öğretmen ve branş öğretmenlerinin OSB konusundaki bilgi düzeyleri çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Çalışmanın amacı OÖEK’lerde görev yapan eğitimcilerin OSB konusunda bilgi ve deneyimlerinin belirlenerek bu alandaki olası eksikliklerin belirlenmesi ve gerekli önlemlerin alınmasına yönelik olarak ilk adımların atılmasıdır. Araştırma verilerine göre genel olarak OÖ eğitimcilerinin OSB konusunda bilgi düzeylerinin bazı değişkenlere göre farklılaştığı görülmüştür.

Araştırma bulgularına göre, okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapmakta olan eğitimcilerin, OSB bilgi puanları ortalamaları genel olarak orta kategoride yer almaktadır. Alan yazında, öğretmenlerin OSB konusunda farklı bakış açıları bulunduğu, OSB’nin özellikleri konusunda bir miktar bilgileri olmakla birlikte OSB olan çocuğun desteklenmesi konusunda bilgi düzeylerinin kısıtlı olduğu vurgulanmaktadır (Barned, Knapp, ve Neuharth-Pritchett, 2011). Artan ve Balat(2003) yaptıkları çalışmada kız meslek lisesi ve üniversite mezunu öğretmenlerinin kaynaştırma konusunda bilgi edinme ihtiyacı duyduklarını çalışmalarında belirtmektedirler. OSB konusunda genel ve özel eğitim öğretmenleri, okul rehberlik öğretmenleri ile diğer personelin bilgi düzeyleri orta düzeyde bulunmuştur (Williams, Schroeder, Carvalho, & Cervantes, 2011). Bu çalışmada da OÖ eğitimcilerinin OSB bilgi düzeylerinin genel olarak orta düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak bu düzey OÖ eğitimcilerinden beklenen erken fark etme ve kaynaştırma çalışmaları için yeterli bulunmamaktadır. Araştırmaya dahil olan, OÖ eğitimcileri meslek lisesi, okul öncesi öğretmeni veya eğitim fakültelerinin çeşitli bölümlerinden mezun branş öğretmenlerinden oluşmaktadır. Ülkemizde eğitim fakültelerindeki tüm bölümlerde engelliliğe yönelik ders bulunması zorunludur. Ancak bu derslerde bir dönem içinde engellilikle ilgili tüm bilgilerin yoğun olarak aktarılmasının ve öğretmen yeterliliklerinin, OSB konusunda alan çalışanlarındaki yetersiz bilginin temelini oluşturduğu düşünülmektedir. Ülkemizde OÖ öğretmenliği öğrenimi sürecinde mesleki uygulama derslerinin Avrupa ülkelerine göre daha fazla önem verilmesine rağmen tam zamanlı olarak uygulamaya ayrılan süre bulunmadığı, bu uygulama şeklinin Ülkemizde yetiştirilen OÖ öğretmenlerin niteliklerine yönelik olumsuz etkileri olduğu belirtilmektedir.

OÖEK’lerde görev yapan eğitimcilerin yaşları ile OSB bilgi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Yaşın artması ile birlikte bilgi düzeyinde anlamlı farklılıkların belirginleşmektedir. OÖ eğitimcisinin mesleki deneyiminin artıyor olmasının OSB bilgi düzeyini de olumlu etkilediği düşünülmektedir. OÖ eğitimcilerinin hizmet yılı ile öğretmenlerinin kaynaştırma ile ilgili görüşlerini etkilemediğine yönelik bulgular (Temel, 2000) araştırmamızın sonucunu ile çelişmektedir. Ancak, araştırmamızın yapıldığı yıldan bu yana OSB konusunda bilimsel gelişmeler, konuya özel seminer toplantı, konferans, hizmet içi eğitim ile birlikte STK’larca yürütülen farkındalık çalışmalarının araştırma bulgularımızı etkilediği düşünülmektedir.

OSB bilgi puanları bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Lian ve arkadaşları(2008) tarafından yapılan bir çalışmada, OÖ öğretmenlerinin çocuk gelişimi ve gelişimsel bozukluklar bilgi düzeyinde cinsiyetlere göre farklılaşma olmadığı sonucunu bulmuşlardır Eğitim fakültesi öğrencilerinin engellilere karşı tutumlarına yönelik çalışmada, sadece duyarlılık alanında kız ve erkekler arasında anlamlı farklılık olduğu vurgulanmaktadır (Yaralı, 2015). Okul öncesi eğitime yönelik eğitim programlarındaki müfredatın içeriğine bağlı olarak ve erkek katılımcının sayısının az olmasından dolayı OSB bilgi düzeyinde cinsiyetler arasında farklılık olmadığı düşünülmektedir. Buna rağmen düşük bilgi kategorisinde, erkek eğitimcilerin puanları daha yüksek iken, yüksek bilgi kategorisinde erkek eğitimcilerin puanları daha düşüktür.

OÖ eğitimcilerinin, öğrenim düzeylerinin OSB bilgi puanları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülmüştür. Genel puan dağılımında lise mezunlarının yüksek kategoride daha fazla yoğunlaştığı görülmüştür. Meslek liselerinde Çocuk Gelişimi bölümünde okuyan öğrenciler özel eğitim, erken eğitim ve okul öncesi bölümlerini seçebilmektedirler. Mevcut çalışmada bu konuda derinlemesine soru bulunmadığından kesin olmamakla birlikte, meslek lisesi mezunlarının özel eğitim alanında daha fazla ders/staj almış olabilecekleri, lisans mezunlarının yoğunlukla okul öncesi bölümü mezunu olmaları ve özel eğitim derslerini sadece teorik olarak görmelerinden kaynaklı bilgi düzeylerinde farklılıklar oluştuğu düşünülmektedir. Stormont ve Stebbins tarafından yapılan çalışmada da lisans mezunu OÖ öğretmenlerinin dikkat eksikliği/hiperaktivite bozukluğu bilgi düzeylerinin lise ve yüksekokul mezunlarından daha yüksek olduğu bulgusu (Stormont ve Stebbins, 2005) çalışmamız ile ters yönlü bir sonuç olarak

karşımıza çıkmaktadır. Bu farklılığın eğitim sistemlerindeki farklılıktan kaynaklandığı düşünülmektedir.

OÖ eğitimcilerinin öğrenim gördükleri alanlar ile OSB bilgisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Puanlar bazında Çocuk gelişimi ve okul öncesi mezunu olduğunu belirtenlerin yüksek kategoride en fazla olan grup iken, düşük kategoride de en az grup olmaları bir fikir vermesi anlamından önemlidir. “OÖÖ” mezunlarının bilgi düzeyleri “ÇG ve OÖÖ” mezunlarından düşük bulunmuştur. Aradaki farkın müfredatlarda bulunan derslere bağlı olduğu düşünülmektedir. “ÇG ve OÖÖ” bölümlerinde “OÖÖ” bölümlerine oranla özel gereksinimi olan çocuklara yönelik daha fazla ders/staj bulunmakta olup, bilgi düzeylerindeki farkın bundan kaynaklandığı düşünülmektedir. Sucuoğlu ve arkadaşları “OÖE’lerin mesleki eğitim programlarına (müfredat) bağlı olarak kaynaştırma eğitimi konusunda sınırlı bilgiye sahip olduklarını belirtmektedirler (Sucuoğlu, Bakkaloğlu, Karasu, Demir ve Akalın, 2013). Bamed ve arkadaşları da, 2011 yılında gerçekleştirdikleri çalışma sonucunda erken çocukluk öğretmen adaylarının OSB olan çocukların kaynaştırma çalışmalarına yönelik bilgi düzeyleri yetersiz olduğu ve sınıflarında böyle bir çocuğu nasıl destekleyebilecekleri konusunda da yanlış yaklaşımlar sergiledikleri bulgulanmıştır. Aynı çalışmada, öğretmen adaylarının 2/4’ünün OSB ile DEHB’yi birbirinden ayırt edemezken, tamamının OSB olanların büyük kısmının “üstün zekâli” olduğunu düşünmektedirler (Bamed, Knapp ve Neuharth-Pritchett, 2011). Alan yazındaki çalışmalar çalışma bulgularını desteklemektedir.

OÖE kurumlarındaki eğitimcilerin kurumdaki görevleri ile OSB bilgi puanları arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır. Genel puan dağılımı incelendiğinde branş ve yardımcı öğretmenlerin düşük bilgi düzeyleri ön plana çıkmaktadır. Branş öğretmenleri alan dışı bölüm mezunu olmaları sebebiyle konuya yönelik bilgi eksikliğine sahip oldukları düşünülmektedir. Yardımcı öğretmenlerin tamamına yakını lise mezunu olmaları ve bununla birlikte sınıfta çocukların gelişim ve eğitiminden çok bakımları ile ilgileniyor olmalarına bağlı kendilerini geliştirme ihtiyacı duymadıkları düşünülmektedir. Baker’in çalışmasında OÖEK’lerde yardımcı personelin OSB’nin etiyolojisi, gelişimsel ve alanlardaki özellikleri konusundaki bilgi eksikliği vurgulanmaktadır, bu sonuç da çalışmamız bulgularını desteklemektedir.

Meslekte çalışma süresi ile OSB bilgi puanları incelendiğinde, anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Meslekteki çalışma deneyimi 11 ve daha fazla olanların puanları hem düşük kategoride en az ve yüksek puan kategorisinde en fazla olan gruptur. İstatistiksel olarak fark

kanıtlanmamış olmakla birlikte, OÖ eğitimcilerinin mesleki deneyimi arttıkça OSB bilgi düzeylerinin de arttığı görülmektedir. Ancak soru formu içeriği incelendiğinde OSB ile ilgili medyada genel olarak vurgulanmakta olan genel davranış özellikleri konusunda bilgileri üst düzeydedir. İngiltere’de yapılan bir araştırmada, okulöncesi öğretmenlerinin OSB tipik özelliklerini tanımlayabilmelerine rağmen çocukların öğrenme gereksinimleri konusundaki bilgilerinin yetersiz olduğu belirtilmektedir (York, von Fraunhofer, Turk ve Sedgwick, 1999). Okulöncesi öğretmenlerinin özel gereksinimi olan çocukla ilgili olarak bilgi düzeyleri ile mesleki deneyimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olmadığı vurgulanmaktadır (Temel, 2000). Benzer şekilde, OÖ öğretmenlerinin öz-yeterlik inançlarına ilişkin öğretmen görüşleri ile hizmet süreleri açısından incelendiği bir araştırmada, öz yeterlilik inançlarının, hizmet sürelerine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Gömleksiz ve Serhatlıoğlu, 2013). Bir diğer çalışmada da OÖEK eğitimcilerinin mesleki çalışma deneyimleri ile DEHB konusundaki bilgi düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki gözlenmediği belirtilmektedir (Stormont ve Stebbins, 2005). Araştırma bulgularında her ne kadar oransal olarak bilgi düzeyinde farklılık gözlenmiş olsa da bu beraberinde istatistiksel bir anlamlılığı göstermemekte olup bu sonuç, alan yazındaki bulgularla örtüşmektedir. Genel olarak eğitimcilerin deneyimler süreleri ile mesleki bilgi düzeyleri arasında doğru bir orantı beklenir. Çalışmada olumsuz sonuç çıkmasının, OÖ eğitimcilerin sadece tipik gelişim gösteren çocuklara yönelik çalışmayı önceliklendirmeleri ve özel gereksinimi olan çocukları erken fark etme ve kaynaştırma konusundaki kritik görevlerinin farkında olmamalarına bağlı olduğu düşünülmektedir.

OÖ eğitimcilerin, bilgi ve özel deneyimleri ile OSB bilgi düzeyleri arasındaki ilişki beş farklı soru ile incelenmiştir. “OSB terimini daha önce duydunuz mu?” sorusuna “duydum” ve “duymadım” diyenlerin OSB bilgi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. OSB daha önce duyanların bilgi düzeyi duymayanlardan daha yüksektir. OÖ öğretmenlerinin, OSB terimini nereden öğrendikleri konusunda en yüksek verdikleri yanıt “mesleki eğitim süreci” olmuştur. Mesleki eğitim sürecinde özel eğitim dersi alanların OSB konusundaki bilgilerinin, mesleki eğitimde özel eğitim dersi almayanlardan daha düşük olması çarpıcı bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iki sonuç bize mesleki eğitim sürecinde verilen özel eğitim derslerinde OSB’ye yeterince yer verilmediğini göstermektedir. OÖ eğitimcileri, OSB konusunda sırasıyla meslektaşlarından, medyadan, hizmet içi eğitimlerden, mesleki dergiler ve bilimsel toplantılardan bilgi edindiklerini belirtmişlerdir. OÖ eğitimcilerine kaynaştırma ile ilgili bilgiyi lisans düzeyinde

seçmeli dersten, hizmet içi eğitim programlarından ve seminerlerden edindikleri bildirilmektedir (Özaydın ve Çolak, 2011; Kayılı, Koçyiğit, Doğru ve Çiftçi, 2010). Dereobalı ve Sönmez'in (2013) araştırmalarında ise çok az sayıda OÖ eğitimcilerin çocuklara yönelik şiddet ve istismar konusundaki bilgilerini lisans eğitimleri sırasında aldıkları saptanmıştır (Dereobalı, Çırak Karaağaç, ve Sönmez, 2013). Bir başka çalışma sonucuna göre de, OÖ eğitimciler dikkat eksikliği/hiperaktivite bozukluğu konusunda yoğunlukla mesleki eğitimlerinden, bazılarının da makale, dergi ve yayınlardan bilgi sahibi olmaktadır (Stormont ve Stebbins, 2005). Araştırmada da bulgular OÖ eğitimcilerin alan bilgilerinin yoğunlukla mesleki eğitimleri döneminde edinildiği yönünde olmakla birlikte OSB konusunda eksik olduğu yönündedir. Görülmektedir ki lisans eğitimi her meslek için olduğu kadar OÖ eğitimcileri için de önemlidir. Bu dönemde verilen eğitim programlarının içinde bulunan özel gereksinimi olan çocuklara yönelik derslerin yetersizliği öğretmenlerin alan çalışmalarını olumsuz olarak etkileyebilecektir.

Hizmet içi eğitim programına katılmış olan OÖ eğitimcilerinin OSB konusunda daha bilgili oldukları görülmektedir. Meslek edinimi sırasında öğrencinin çalışacağı alan konusunda net bilgiye sahip olmayışının derslere ve ders içeriğindeki bilgilere önem vermeyişine yol açtığı, alana girdiğinde gerçek mesleki gereksinimlerini fark ederek hizmet içi eğitimlerden daha fazla yarar gördüğü buna bağlı olarak da hizmet içi eğitim alanların OSB bilgilerinin yüksek çıktığı düşünülmektedir. Hizmet içi eğitim ve seminerlere üç ila dört kez katıldığını bildiren OÖEK personelin OSB bilgi düzeyinin, hiç katılmayanlardan yüksek olduğunu ve OÖ öğretmenlerin lisans eğitimleri sürecinde edindikleri pek çok teorik ve pratik bilgiyi, mesleki yaşamlarında uygulamaya dönüştürmede sorunlarla karşılaştıkları görülmektedir. Alandaki çalışmaların araştırma bulguları ile örtüştüğü görülmektedir.

Özel gereksinimi olan çocukların fark edilerek, uygun yöntemlerle sağlık kuruluşları ve rehabilitasyon hizmetlerine yönlendirilmeleri kritik bir süreçtir. Bu süreçte oluşabilecek aksamlar çocuğun alması gereken destek hizmetlerin ötelenmesine dolayısı ile de çocuğun gelişim sürecinin olumsuz etkilenmesine yol açacaktır. Bu düşünce ile araştırmaya eklenen soruda OÖ eğitimcilerine kurumda özel gereksinimi olan çocuk olduğunda kime başvurdukları ve kurumlarında bu konuda danışabilecekleri bir uzman personelin olup olmadığı soruları sorulmuştur. Kurumda özel gereksinimi olan çocuklarla ilgili görevlendirilmiş personel olup olmaması ile OSB bilgi puanları arasında ilişki bulunmamıştır. Özel gereksinimi olan çocukla ilgili olarak ilk görüşülen kişi ile görevlendirilmiş kişi olup olmadığı karşılaştırıldığında her iki

gruptaki eğitimcilerin müdüre başvurdukları görülmektedir. OÖ eğitim kurumunda, özel gereksinimi olan çocuk konusunda danışılacak kişi bulunması durumunda dahi konunun doğrudan kurum müdürü ile paylaşılması, kurum içi hiyerarşik işleyişlerinde netlik olmadığını düşündürmektedir. Bu konu ile ilgili derinlemesine çalışma yapılmasının gerektiği düşünülmektedir. Bu yaklaşımın, öğretmenlerin yöneticileri her yönüyle çok olumlu algılamalarından (Metin ve Çalışandemir, 2006) ve yönetsel yeterlik düzeyi açısından, “Çok Yeterli” düzeyde değerlendirmelerine bağlı olarak her türlü konuyu müdürle paylaşma eğiliminde olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Sınıfında daha önce ve/veya araştırmaya katıldıkları süreçte, özel gereksinimi olan/özel eğitim alan çocuk bulunması durumu OÖ eğitimcilerinin OSB bilgi düzeylerini etkilememekle birlikte, her iki durumda da sınıfında özel gereksinimi olan/özel eğitim alan çocuk bulunanların bilgi puanları daha yüksektir. OSB olan çocukla deneyimi olan personelin konu ile ilgili bilgi düzeyi yüksek olduğu belirten çalışmaların yanında, eğitimcilerin doğrudan veya dolaylı olarak OSB olan çocukla çalışmış olmalarının bilgi düzeyleri üzerinde farklılık yaratmadığı bulgusuna ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. Araştırmada istatistiksel olarak anlamlı olmasa da bu yönde bulgular elde edilmiştir. Çalışmadaki katılımcı sayısının artması durumunda sonucu kesinleştireceği düşünülmektedir.

OÖ eğitimcilerinin otizm spektrum bozukluğu olan bir çocuğu tipik gelişim gösteren çocuktan ayırt etme konusunda kendilerini yeterli bulma durumları ile OSB puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Türkiye’de eğitim fakültesi öğrencilerinin OSB olan çocuklarla çalışmaya yönelik olarak kendilerini yeterli bulmadıklarını belirtmekle birlikte araştırma bulguları bununla örtüşmemektedir. Bandura, öz-yeterliliği, “*kişinin belirli hünerleri sergilemesi için gerekli eylem dizini örgütleme ve gerçekleştirme yetilerine inancı*” olarak tanımlamıştır. Öz-yeterlik akademik, sosyal her tür alanda geçerlidir ve kişi kendini o yeteneğe sahip gibi algılamazsa başarısız olur veya o konuda girişimde bile bulunmaz. Çalışmaya katılan OÖ eğitimcileri genel olarak aynı eğitimleri almışlardır ve bilgi düzeylerinde anlamlı farklılık yaratacak önemli bir faktör bulunmamakta iken bilgi puanlarındaki farkın, öğretmenlerin kendilerine yönelik öz-yeterlilik duygularına bağlı olduğu düşünülmektedir. Mesleki öğrenim sürecinde, “Özel Eğitim” dersi alan OÖ öğretmenlerinin kaynaştırma sürecinde kendilerini daha yeterli algıladıkları, OÖ öğretmenlerinin çocuğu tanıma ve değerlendirme konusunda mesleki

öğrenimlerinde edindikleri teorik bilgileri uygulamada yetersiz olduklarını düşündükleri görülmektedir.

Çalışmaya katılan okul öncesi eğitimcilerinin dokuzu OSB tanısı almış birinci derece yakınları olduğunu bildirmişlerdir. Bu eğitimcilerin diğerleri ile bilgi düzeyleri arasındaki fark incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamakla birlikte, birinci derecede yakınında OSB olduğunu bildirenlerin üst bilgi kategorisindeki oranları diğerlerine göre oldukça yüksektir. Bu sonuç, eğitimcilerin OSB tanısı almış birinci derecede yakınları bulunsada dahi, bilgi düzeylerinin genel bilgidan öteye gitmediği, OSB'nin sosyal, bilişsel, dil, davranış özellikleri hakkında derinlemesine bilgiye sahip olmadıklarını düşündürmektedir. OSB olan yakını bulunan ebeveynlerle, onlarla çalışan eğitimcilerin bilgi düzeyleri arasında ebeveynler lehine anlamlı fark bulunmuş olmasına rağmen ebeveynlerin büyük kısmının sorulara yanlış yanıtlar verdikleri (Baker, 2012), ailelerin ve eğitimcilerin OSB ile ilgili güncel olmayan bilgilere sahip oldukları belirtilmektedir (Williams, Schroeder, Carvalho, ve Cervantes, 2011). Benzer bir çalışmada da OÖ eğitimcilerin ailelerinde engeli olan birey bulunması ile kaynaştırma sürecine ilişkin yeterlikler arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını belirtmektedir (Temel, 2000). Çin'de 3-6 yaşları kreşe giden çocukların yakınlarının OSB konu ile ilgili bilgi düzeylerine yönelik yapılan çalışmada, anne, baba, büyükanne, büyük baba ve diğer akrabaların yetersiz bilgiye sahip olduklarından bahsedilmektedir (Wang, ve diğerleri, 2012). Araştırma bulguları ile alan yazın bulguları benzer sonuçlara sahiptir. OÖ eğitimcilerinin OSB olan yakınlarının olması bilgi düzeylerinde derinlemesine bilgi sahibi olmalarına yetmemektedir. OSB'si olan OÖ eğitimcilerinin, OSB konusunda hızla değişen tanı, değerlendirme ve eğitim yöntemleri ile ilgili olarak personel kadar ailelerin de OSB güncel bilgilerine erişemedikleri düşünülmektedir.

Elde edilen sonuçlara göre, OÖ eğitimcilerin OSB ve alt kategorilerinde bilgi düzeyleri, erken tanılama için fark etme ve kaynaştırma çalışmaları bağlamında yetersizdir. Bilişsel, davranışsal, sosyal ve iletişim alt kategorilerindeki bilgi düzeyleri nispeten daha iyi olmakla birlikte genel bilgi ve dil becerileri alanındaki bilgi düzeyleri oldukça düşük bulunmuştur. OSB konusunda hızla değişen tanı, değerlendirme yöntemleri ile etiyolojik sebeplerine ilişkin bilgiler alanda çalışan eğitimcilere ulaşmadığı görülmektedir. Öğretmenler, OSB genel ve karakteristik bilgilerine vakıf olmalarına rağmen, konu ile ilgili güncel bilgiye sahip değillerdir (Mavropoulou ve Padeliadu, 2000). OÖ eğitimcileri, OSB konusunda bilgiye en yüksek oranda mesleki eğitim süreçlerinde edindiklerini bildirmişlerdir. Konuyla ilgili olarak güncel gelişmeler hakkında bilgi

edinebilecekleri bilimsel toplantılar ve mesleki dergiler en son bilgi kaynağı olarak görülmektedir ki, bu durum eğitimcilerin güncel bilgiye erişim konusundaki güçlüğü açıklamaktadır. Eğitimcilerin mesleki olarak yeni bilgiler edinme ve mesleki bilgi yenileme konusunda eğilimli olmadıklarını düşündürmektedir. OÖ eğitimcilerinin OSB konusunda güncel gelişmelerden haberdar olmayışları bu konuda fark edilmesi ve yönlendirilmesi gereken çocukların destek sürecini ne yazık ki olumsuz etkileyecektir. Öğretmenlerin OSB konusunda ruh sağlığı uzmanlarından farklı bakış açıları olduğu vurgulanan bir çalışmada, özellikle OSB'nin ayırt edici özellikleri ile bilişsel, gelişimsel ve duygusal özelliklerde öğretmenler ile ruh sağlığı uzmanları arasında farklı bakış açıları olduğu belirtilmektedir (Helps, Newsom-Davis ve Callias, 1999). Meslek grupları arasındaki farklı bakış açılarının, OSB olan çocukların erken dönemde yönlendirme sürecinde gecikmelere yol açtığı düşünülmektedir.

OÖEK görev yapacak olan eğitimcilerin mesleki eğitim programlarının OSB konusunda güçlendirilmelidir. Hizmet içi eğitim programlarının yetkin kişilerce güncel bilimsel temelde verilmesi ve OSB'nin özellikleri konusunun hizmet içi eğitim programına dâhil edilmesi (Mavropoulou ve Padeliadu, 2000) gerekmektedir. Benzer araştırma yapacak olan araştırmacıların, eğitimcilerinin OSB konusundaki bilgi edinme yolları ve ne sıklıkla bilgilerini güncellediklerine yönelik detaylı soruların bulunduğu çalışmalara yönelmelerinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Sonuç

Çalışma erken müdahale programlarının önemli bir bileşeni olan okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan eğitimcilerin OSB bilgi düzeylerinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Erken dönemde çocuklarla en uzun süreli ve nitelikli vakit geçiren OÖ eğitimcilerin çocukların bireysel farklılıklarını ayırt edebilmeleri beklenmektedir. Bu beklentinin karşılanmasında OÖ eğitimcilerin gelişim aşamaları konusunda bilgi ve ayırt etme becerileri temel olmakla birlikte, özel gereksinimlerin özelliklerini bilmek ve ayırt edebilme becerilerine de sahip olmaları gerekmektedir. Bu amaçla düzenlenen çalışma Ankara il sınırları içinde bulunan 24 kurumda uygulanmıştır. Çalışmanın daha fazla il ve kurumda uygulanması sonuçların ülke genelinde değerlendirilerek gerekli önlemlerin alınması açısından yararlı olacaktır. Çalışmalarda nicel ve nitel yöntemlerin birlikte uygulanmamasının eğitimcilerden derinlemesine bilgi alınamamasına yol açmış ve bu durum çalışma için sınırlılık olmuştur.

Araştırmadan elde edilen verilerin analizine dayanarak, OÖ eğitimcilerin OSB bilgi düzeylerinin çocuğu tipik gelişim gösteren çocuklardan ayırt etme ve kaynaştırma uygulamalarına destek olamayacak düzeyde sınırdaki olduğu görülmektedir. Alan yazında da öğretmenlerin OSB bilgi düzeylerinin orta düzeyin altında olduğu (Hendricks, 2008, Segall, 2008), erken çocukluk dönemi eğitimcilerinin OSB ve diğer gelişimsel bozukluklar konusunda yüksek oranda bilgi gereksinimleri olduğu yapılan çalışmada vurgulanmıştır. Alan yazındaki bulgular ile çalışmadaki bulgular benzerlik göstermektedir. OÖ eğitimcilerinin mesleki öğrenim sürecindeki eksiklikler kadar, meslek yaşamında kendilerini geliştirmeye yönelik bilimsel toplantı ve yayınlara erişmelerinden, okul öncesi eğitim kurumlarında özel gereksinimi olan çocuk sayısının az olmasına bağlı olarak OSB'ye yönelik bilgi ihtiyacı hissetmemelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

OSB yaygınlığı her geçen gün artmakta olan nöro-gelişimsel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. OSB olan çocukların erken tanılanma ve erken eğitime başlama kadar akranları ile birlikte eğitim alma hakları da bulunmaktadır. OSB olan çocukların bu haklardan yararlanabilmeleri sadece okullarda bulunmanın ötesinde, okulda derslere ve sosyal aktivitelere tam katılımları ile sağlanabilir. OSB olan çocukların okul öncesi eğitim kurumlarında erken fark edilebilmeleri ve eğitim ortamların tam katılabilmesi için aşağıdaki tedbirler alınmalıdır;

OÖE kurumlarında görev yapacak meslek elemanlarının OSB ve gelişimsel bozukluklar konusunda mesleki öğrenimleri sırasında verimli ders ve staj olanakları sağlanmalı, gerekli durumlarda müfredat değişikliğine gidilmelidir.

Bilimin tüm alanlarında olduğu gibi OSB ve gelişimsel bozukluklar alanında yeni gelişmeler, eğitim yaklaşımları izlenmektedir. Bu gelişmelerin alanda çalışan eğitimcilere ulaşabilmesi için meslek örgütlerince bilimsel içerikli ama alan çalışmalarında da uygulanabilecek yayınlar hazırlanmalı ve bu yayınların sürekliliği sağlanarak her eğitimciye ulaşması sağlanmalıdır.

Bilimsel nitelikli toplantılara alanda görev yapan eğitimcilerin katılımlarını artırıcı düzenlemeler yapılmalıdır. Kongrelerde akademisyenler ve lisansüstü eğitim yapanların yanında özel oturumlarla, alanda çalışanların sunumlarına yer verilmeli, gereksinimleri, deneyimleri paylaşılmalıdır.

OÖEK'lerde görev yapan eğitimciler kadar yardımcı, idari personel ve branş öğretmenleri de OSB konusunda bilgi edinmeleri sağlanmalıdır.

Teşekkür

Çalışmanın gerçekleştirilmesinde emeği geçen ve katkısı bulunan tüm kurum yöneticileri ve özellikle okul öncesi eğitimcilerine teşekkür ederim. Ayrıca çalışmanın istatistiksel analizlerini gerçekleştiren Sayın Prof. Dr. Bahar GÜÇİZ DOĞAN'a destekleri için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Finansal Destek

Çalışma için finansal destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması olup olmadığı belirtilmelidir.

Kaynakça

- American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Health Disorders: DSM-5 (5th ed.). Washington, DC.
- Artan, İ., & Balat, G. U. (2003). Okul öncesi eğitimcilerinin entegrasyona ilişkin bilgi ve düşüncelerinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 11(1), 65-80.
- Arunyanart, W., Fenick, A., Ukritchon, S., Imjaijitt, W., Northrup, V., & Weitzman, C. (2012). Developmental and Autism Screening: A survey across six states. *Infants & Young Children*, 25(3), 175-187.
- Baker, L. (2012). Perceived Levels of Confidence and Knowledge of Autism Between Paraprofessionals in Kentucky Schools and Parents of Children with Autism. 06 05, 2016 tarihinde Easten Kentucky University: <http://encompass.eku.edu/etd/106/> adresinden alındı
- Barned, N., Knapp, N., & Neuharth-Pritchett, S. (2011). Knowledge and attitudes of early childhood preservice teachers regarding the inclusion of children with autism spectrum disorder. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 32(4), 302-321.
- Center for Disease Sources and Prevention. (2016). Autism Spectrum Disorder. Mayıs 4, 2016 tarihinde Center for Disease Sources and Prevention: <http://www.cdc.gov/ncbddd/autism/data.htm> adresinden alındı
- Dereobalı, N., Çırak Karaağaç, S., & Sönmez, S. (2013). Okulöncesi eğitim öğretmenlerinin çocuk istismari ihmalî şiddet ve eğitimcilerin rolü konusundaki görüşleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 14(1), 50-66.
- Erden , G., Akçakın, M., Doğan, D., & Ertem İÖ. (2010). Çocuk Hekimleri ve Otizm: Tanıda Zorluklar. 2010;19(1). *Türkiye Klinikleri Journal of Pediatrics*, 19(1), 9-15.
- Ertürk, G., Altinkaynak, Ş. Ö., Veziroğlu, M., & Erkan, S. (2014). Okul Öncesi Öğretmenlerin Üniversite Deneyimlerinin Mesleki Yaşantılarına Etkisine İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(3), s. 897.
- Fazlıoğlu, Y. (2009). Otizm (1. Baskı). İstanbul: MORPA Kültür Yayınları.
- Fernell, E., & Gillberg, C. (2010). Autism spectrum disorder diagnoses in Stockholm preschools. *Reserach in Developmental Disorders*, 31, 680-685.
- Filipek , P., Accardo, P., & Ashwal, S. (2000). Practice parameter: Screening and diagnosis of autism. A report of the quality standards subcommittee of the American Academy of Neurology and Child Neurology Society. *Neurology*, 55, 468-79.
- Gömleksiz, M. N., & Serhatlıoğlu, B. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin öz-yeterlik inançlarına ilişkin görüşleri. *Turkish Studies: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(8), 201-221.
- Gürsel, O. (2008). Özel eğitimde değerlendirme. H. İ. Diken (Ed.), *Özel eğitime gereksinimi olan çocuklar ve özel eğitim içinde* (s. 33). Ankara: Pegem Akademi.
- Helps, S., Newsom-Davis, I., & Callias, M. (1999). Autism: The teacher's' view. *Autism: The International Journal of Research & Practice*, 3(3), 287-298.
- Hendricks, D. R. (2008). A descriptive study of special education teachers serving students with autism: Knowledge, practices employed, and training needs (Doctoral dissertation, Virginia Commonwealth University). <http://scholarscompass.vcu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2312&context=etd> adresinden alındı
- Küçükkoğlu, A., & Kızıltaş, E. (2012). Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Rusya ve Türkiye okul öncesi öğretmen yetiştirme programlarının karşılaştırılması. 11(3), 660-670.

- Kayılı, G., Koçyiğit, S., Doğru, S., & Çiftçi, S. (2010). Kaynaştırma eğitimi dersinin okul öncesi öğretmeni adaylarının kaynaştırmaya ilişkin görüşlerine etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Dergisi*, 10(20), 48-65.
- Lian, W., Ying, S., Tean, S., Lin, D., Lian, Y. C., & Yun, H. (2008). Pre - school teachers' knowledge, attitudes and practices on childhood developmental and behavioural disorders in Singapore. *Journal of Pediatrics and Child Health*, 44(4), 187-194.
- Mavropoulou, S., & Padelidi, S. (2000). Greek teachers' perceptions of autism and implications for educational practice: A preliminary analysis. *Autism*, 4(2), 173-183.
- Merrick, J., Kandel, I., & Morad, M. (2004). Trends in autism. *International Journal of Adolescent Medicine and Health*, 16, 75-78.
- Metin, E. N., & Çalışandemir, F. (2006). Okul öncesi eğitim kurumlarındaki öğretmenlerin yöneticileri algılamaları üzerine bir çalışma. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 1(2), 21-32.
- Miller, P. H., Onur, B., & Gültekin, Z. (2008). Gelişim psikolojisi kuramları. *İmge. Milli Eğitim Bakanlığı. (2007). Milli Eğitim Bakanlığı. 06 10, 2016 tarihinde MEB, Mevzuat: http://mevzuat.meb.gov.tr/html/ozelogretimkanun_1/ozelogrkanun_1.html adresinden alındı*
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2016). Örgün Eğitim İstatistik, 2015-2016. Mayıs 23, 2016 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı: http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_03/30044345_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2015_2016.pdf adresinden alındı
- Nural, E., & Arslan, K. (2013). Okul öncesi eğitim kurumu yöneticilerinin yönetsel yeterlik düzeyi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 79-100.
- Özaydın, L., & Çolak, A. (2011). Okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ve "okul öncesi eğitimde kaynaştırma eğitimi hizmet içi eğitim programı"na ilişkin görüşleri. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(1), 189-226.
- Sabuncuoğlu, M., Cebeci, S., Rahbar, M., & Hessabi, M. (2015). Autism spectrum disorder and attention deficit hyperactivity disorder: Knowledge and attitude of family medicine residents in Turkey. *Turkish Journal of Family Medicine & Primary Care*, 9(2), 46-53.
- Samms-Vaughan, M., & Franklyn-Banton, L. (2008). The role of early childhood professionals in the early identification of autistic disorder. *International Journal of Early Years Education*, 16(1), 75-84.
- Sağlık Bakanlığı. (2014). Bebek ve Çocuk İzlem Protokolleri. 23 Mayıs 2016 tarihinde Ankara İl Sağlık Müdürlüğü: http://www.asm.gov.tr/UploadGenelDosyalar/Dosyalar/143/EĞİTİM/25_01_2011_15_41_14.pdf adresinden alındı
- Segall, M. (2008). Inclusion of students with autism spectrum disorder: Educator experience, knowledge, and attitudes. (Unpublished master's thesis, University of Georgia, GA). Athens, GA. https://getd.libs.uga.edu/pdfs/segall_matthew_j_200805_ma.pdf adresinden alındı
- Shattuck, P. T., Durkin, M., Maenner, M., Newschaffer, C., Mandell, D. S., Wiggins, L., & Baio, J. (2009). Timing of identification among children with an autism spectrum disorder: findings from a population-based surveillance study. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 48(5), 474-483.

- Stormont, M., & Stebbins, M. S. (2005). Preschool teachers' knowledge, opinions, and educational experiences with attention deficit/hyperactivity disorder. *The Journal of the Teacher Education Division of the Council for Exceptional Children*, 28(1), 52-61.
- Sucuoğlu, B., Bakkaloğlu, H., Karasu, F., Demir, Ş., & Akalın, S. (2013). Okul öncesi öğretmenlerin kaynaştırma konusundaki tutumları ve bilgi düzeyleri. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 5(2), 107-128.
- Temel, Z. F. (2000). Okul öncesi eğitimcilerinin engellilerin kaynaştırılmasına ilişkin görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(18), 148-155.
- Wang, J., Zhou, X., Xia, W., Sun, C., Wu, L., & Wang, J. (2012). Autism awareness and attitudes towards treatment in caregivers of children aged 3-6 years in Harbin, China. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, 47, 1301-1308.
- Williams, K., Schroeder, J., Carvalho, C., & Cervantes, A. (2011). School personel knowledge of autism: A pilot survey. *The School Psychologist*, 65(2), 7-9.
- Yaralı, D. (2015). Öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Journal of Education Faculty* 17(2), 431-455.
- Yasar, P., & Cronin, K. (2014). Perspectives of college of education students in Turkey on autism spectrum disorders. *International Journal of Special Education*, 29(1), 61-71.
- York, A., von Fraunhofer, N., Turk, J., & Sedgwick, P. (1999). Fragile-X syndrome, Down's syndrome and autism: Awareness and knowledge amongst special educators. *Journal of Intellectual Disability Research*, 43, 314-324.